

הרעלת חתולים שהזיקו¹

הרב יעקב אפשטיין

שאלה

במושב מסוים, התושבים מגדלים כלבים וחתולים, וישנם גם חתולים וכלבים משוטטים, ללא בעלים. המצב הגיע לכדי כך שאף אותם בע"ח שיש להם בעלים, משוטטים במושב בתוך חצרות התושבים, מזיקים ומפילים פחד על התושבים, עד כדי כך שיש החוששים להסתובב מפחד בלילות.

אחד התושבים הודיע שמעתה הוא מפזר רעל נגד חיות אלה בחצרו וכל מי שבבעלותו חיות אלו שישמרן. חיה אשר בעליה לא שמרוה אכלה רעל ומתה. ועתה המפזר נתבע לתשלום ע"י בעל החיה, מה הדין?

תשובה:

א. חיוב שמירה וחיוב תשלומי נזיקין

ברור שאסור לבעלי החיות הללו להשאירם שאינן שמורות ויזיקו ויטילו אימה. אם מצד איסורי נזקים, הרי כל דיני נזיקין חלים על כל חיות ובהמות שברשותם כמבואר ברמב"ם [נזקי ממון פ"א ה"א] ואם מצד דיני הפלת אימה כמבואר בב"ק [ע"ט ע"ב] 'לא יגדל אדם את הכלב אא"כ היה קשור בשלשלת'. וכן נפסק בשו"ע [חור"מ סי' ת"ט] בתוספת מה שנתבאר בגמרא ש"בעיר הסמוכה לספר מותר לגדלו (=לכלב) וקושרו ביום ומתירו בלילה". וכמובן שאף בעיר הסמוכה לספר (כבמקרה הנוכחי) לא הותר ע"מ לצער ולהזיק.

וממילא כל שיש לאדם חיה ברשותו והזיקה חייב בנזיקה כמבואר בשו"ע [חור"מ שפ"ט א']: 'כל נפש חיה שהיא ברשותו של אדם שהזיקו חייבים הבעלים לשלם, שנאמר כי יגוף שור איש את שור רעהו אחד השור ואחד שאר בהמה חיה ועוף, לא דבר הכתוב בשור אלא בהווה'.

לגבי חיות הפקר שנמשכו אחר חיות בית (כגון כלבים משוטטים וכד') אין בעלי חיות הבית חייבים בנזקים מחמת שהם אך גרמא בנזיקין ואין הם בעליהן.

ב. פיזור רעל כנגד בע"ח ללא בעלים

יש להבחין בין פיזור רעל כנגד בע"ח משוטטים וללא בעלים לבין בע"ח שבבעלות אחרים. בראשונים אין פגיעה בבעלות אלא אך פגיעה בחייהם של בעלי החיים.

1. * הדין מצד ההלכה וחשוב לברר מה תקנות התברואה בכל מקום ומועצה אזורית.

בבע"ח אלו צריך לדון מצד צער בעלי חיים. בצעב"ח מבחינים בין פגיעה לצורך אדם לפגיעה שאינה לצורך אדם כמבואר במס' עבודה זרה [י"ג ע"א] ובתוס' [שם י"א ע"א ד"ה עוקרין]. ועי' תרומת הדשן [סי' ק"ה] ושבות יעקב [ח"ב ק"י, ח"ג ע"א]. כאן, חיות אלו גורמות לנזקים וצער לילדים ולמבוגרים, וע"כ המתנתן תהא מותרת. אמנם צריך להזהר מאד שלא יקחו מהרעל ילדים או בע"ח שיש להם בעלים ואינם כלולים (לפחות לעיוננו עד עתה) בהיתר זה.

ג. דרישה להסרת חיות הרגילות להזיק ואינן שמורות

במס' ב"ק [כ"ג ע"ב] נאמר: "הנהו עיזי דבי תרבו דהוו מפסדי ליה לרב יוסף א"ל לאביי זיל אימא להו למרייהו דליצנעניהו. אמר ליה: אמאי איזיל? דאי אזילנא אמרי לי לגדור מר גדירא בארעיה." בתוס' [שם ד"ה יכלי] מעירים שדברי אביי הם דיחויא בעלמא והלכה כרב יוסף וע"כ אין תובעים מבעל החצר שיגדור חצרו אלא מבעל הבהמה שישמור על בהמתו שלא תזיק. וכן פסק הר"ף. וכ"פ בשו"ע: 'מי שבהמתו רגילה ליכנס לשדה חבירו ומזיקתו, יכול בעל השדה להתרות בבעל הבהמה שישמור בהמתו וצריך לשומרה [הגה: ואם לא שמרה והזיקה חייב לשלם היזקו, כן מוכח מדברי התוס' והרא"ש], ואינו יכול לומר לו גדור שדך כדי שלא תכנס בו'. ואמנם הש"ך חלק על פסק השו"ע ופסק שבשדה אין צריך לשלם משום שפטור שם על שן ורגל, אולם לנידון דידן אין לכך נ"מ, כדברי הרא"ש:

ומצאתי כתוב בשם ר"ח ז"ל דפסק הלכה כאביי, ומודה אביי דבעיר אם נכנסה לחצר הניזק ואכלה שחייבת שאין אדם יכול לנעול דלתי ביתו כל היום. והרועה יש לו לשמור הבהמה כשמוליכה דרך העיר שלא תכנס לבית ותזיק. אבל כשמתפשטים בשדה אינו יכול לשמור את כולם שלא יכנסו לשדות אחרים הלכך צריך אדם לגדור שדהו.

ובענייננו המדובר בכניסה לחצרות הצמודים לבתים עליהם אף לאביי חייבים. וכתב בערוה"ש [שצ"ז ה']:

ג"ל דגינות ופירי אילנות שבעיר ובכפר ואינן בתוך החצר ואינן גדרות אע"פ שעומדות מצד הרחוב דינם כרה"ר, ובהמה שהזיקה פטורים הבעלים. ואפילו גדר, אם רק הניח מקום פרוץ אין מחייבין בעל הבהמה לשלם, דאל"כ לא שבקת חיי לכל הבהמות שהולכות ברה"ר. ודווקא בחצר שאנשים מצויים שם תדיר וא"א לנעולו חייב המזיק, וגם ע"פ רוב כשתכנס הבהמה לשם יגרשה ולא תעשה נזק, אבל גינות ופרדסים שאינם גדרים בשלימות ועומדים בתוך העיר מה תעשה הבהמה ההולכת ברחוב. ודווקא בשדות וגינות שאחורי העיר ואין דרכן להיות גדרות, דבהמות אין הולכין שם תדיר, ואותן שרועות הרועה שומרן, אבל בתוך העיר כשאינם בתוך החצר וודאי דצריכים להיות גדרים בשלימות, ואם לאו ה"ל שן ברה"ר ופטור.

ערוה"ש בא ליצור רשויות שיחשבו כרה"ר על אף שהן רה"י ובתוך הערים, שעפ"י הש"ך וסיעתו מוטל על הניזק לגדור. ונלענ"ד שכל זה היה בזמנם, שבהמות שוטטו ברחובות, אבל בימינו אין בהמות משוטטות לא בעיר ולא בכפר, ואפילו בשדות אין משוטטות ללא רועה. וע"כ אף בגינות הסמוכות לבתי מגורים ואינן גדורות — בהמות שנכנסו, חייבים בעליהן בשמירתן ובתשלומים.

עוד נראה שכל זה בבהמות שיש להן שימוש של חלב וגיזה, אבל חיות בית שעיקרן לשעשועים שנכנסו והזיקו ברשות הניזק בשן ורגל, ודאי חייבים בעליהן בנזקיהן ואין מוטל על הניזק חיוב לגדור שדותיו וגינותיו. מפני שהטעם לרשות הכניסה בשדות והחיוב לגדור הוא מפני שזו היתה פרנסתם וזו היתה דרך גידולם, וכיון שכולם הוצרכו לכך הפקירו שדותיהם אהדדי ומי שהקפיד צריך לגדור שדהו, אבל חיות שעשועים אינם צורכי פרנסה ורוב הציבור אין צריכים לגדלם, וע"כ ודאי שרובו ככולו אין מפקיר רשותו בשביל שעשועי מיעוט.

ד. פיזור רעל בחצרו כנגד חיות בבעלות אחרים

הגמרא [ב"ק שם] ממשיכה: 'מכריז רב יוסף ואיתימא רבה דסלקין לעילא ודנחתין לתחתאה, הני עיזי דשוקא דמפסדי מתרינן במרייהו תרי ותלתא זמנין אי ציית ציית, ואי לא אמרינן ליה תיב אמסחתא וקבל זוזך'. משמע לכאורה שכל מזיק מתרים בבעליו מספר פעמים ואם אינו מצייט שוחטים את המזיק. אבל ברש"י כתב: 'עיזי דשוקא דקצבי דקיימי לשחיטה אלא דמשהו להו עד יומא דשוקא'. היינו, דווקא עזים שמיועדות לשחיטה, וכל שהותר הוא להקדים את שחיטתן ובעליהן נפסד את הרווח היתר של יומא דשוקא, אבל הבשר שלו.

וכן בתוס': 'דוקא בהנהו דקיימי לשחיטה ואע"ג שישלמו מה שהזיקו לא בעי למיקם בהדייהו לדינא, וזמנין נמי דליכא סהדי, אבל עז לחלבה ורחל לגיזתה יכול לומר כשיזיק ישלם כדאשכחן גבי עיזי דבי תרבו דאמר ליה זיל אצנעיהו ולא אמר ליה זיל שחטינהו'.

וכ"כ בנימוקי יוסף. ומוסיף: 'זהרמ"ה ז"ל כתב דהיו משמתינן למרייהו עד דמסלקי היזקיהו מדרבי נתן'. ולפי"ז, בבהמות שאינן מיועדות לשחיטה אסור לניזקים לשוחטן אפילו הן מזיקות, אלא לכל היותר משמתיים (מנדים) את בעליהן.

אמנם הרמב"ם כתב [נ"מ פ"ה ה"א]:

בהמה שהיתה רועה ופרשה ונכנסה בשדות ובכרמים אע"פ שעדיין לא הזיקה מתרין בבעליה שלשה פעמים, אם לא שמר בהמתו ולא מנעה מלרעות יש רשות לבעל השדה לשחוט אותה שחיטה כשרה, ואומר לבעליה בואו ומכרו בשר שלכם. מפני שאסור לאדם להזיק ולשלם מה שהזיק, אפילו לגרום הנזק אסור.

עולה מדבריו שלא דווקא בהמות שעומדות לשחיטה והזיקו מותר לשוחטן אלא כל בהמה שהיא ברשותו. והראב"ד חלק כשיטת התוס', וכתב המגיד משנה שרוב הראשונים סברו כראב"ד. ובשו"ע [שצ"ז ב'] פסק כתוס' ולא כרמב"ם.

בפתחי תשובה [שצ"ז א'] הביא תשובת חוות יאיר [קס"ה]:

במעשה באחד שהיה לו חנות לפני פתח ביתו במיני קטניות וזרעים, והיו תרנגולות של שכינו פורחות תמיד על החנות ואוכלות משם והפריחם כמה פעמים, וחזרו ובאו כ"פ, והגיד לבעל התרנגולות לשמרם כי אם יבואו יכם וימיתם ולא חש. ופעם אחת שחזרו ובאו עמד בעל החנות והרג א' מהם המובחרת העומדת לגדל ביצים ואפרוחים. ובאו לדין ופסק שם דבעל החנות חייב לשלם דמי שווי התרנגולת, אלא דאם טען שאחר שהתרה בו הוזק ממנו כך וכך נשבע ומנכה לו. ואפילו היתה התרנגולת עומדת לשחיטה מ"מ הא קי"ל דבעי התראה והיינו בעדים. וכ"כ הגהת שו"ע סי' תט"ז אבל מה שמזהיר הניזק פה אל פה למזיק לא נקרא התראה שהיה יכול לכפור בו, או לומר לא חששתי לדבריך. ומכ"ש בני"ד שהיתה עומדת לגדל ביצים דאף אם היה התראה לאו כל כמיניה לשחטה, וכמ"ש כמעט כל הפוסקים.

למדנו מדבריו שאסור להמית בהמותיו של חברו אף שגורמות לו נזקים. (ומסיום דבריו קצת משמע שבבע"ח שאינם עומדים לפרנסה מותר להמיתם לאחר התראה). ועוד שהתראה של הניזק למזיק אינה מספיקה, אלא צריך התראה בפני עדים. וע"כ גם במקרה דילן צריך התראה בפני כל בעלי הכלבים והחתולים לפני עדים. אמנם ביש"ש [ב"ק פ"ב סי' כ"ו] כתב שדי בהתראה מבוררת פעם אחת.

החוות יאיר ביסס את פסיקתו על הבחנות בדיני עביד איניש דינא לנפשיה. אולם הפתחי תשובה השמיט את מה שנשאר החוות יאיר תמה על חילוקו, עליו ביסס חלק מפסיקתו, שבבהמת חברו הבאה להזיק בלא ידיעתו — אין אומרים עביד איניש דינא לנפשיה. והוא עצמו הקשה על עצמו משור שעלה ע"ג חברו ושמט את שלו שפטור. ואמנם במקרה של החוות יאיר היה זה אחר מעשה ואין זה מתיר לעשות דינא לנפשיה, אך אצלנו החיות אכלו את הרעל בתוך רשותו של המרעיל והיו שם שלא ברשות, ועוד לכאורה יש לחלק בין בהמות ועופות המיועדים עפ"י רוב לפרנסה, לבין חיות אלה שמיועדות עפ"י רוב למשחק, ואם בעליהם אינם שומרים עליהם והם מזיקים ומפחידים, והתרו בבעליהם מספר פעמים, מדוע אסור להמיתם?

ונראה שכיוון שיסוד ההמתה של בע"ח המזיקים לו הוא מדין 'עביד איניש דינא לנפשיה' אעפ"י שהם מזיקים לו אינו רשאי להמיתם, ואינו רשאי אלא לגרשם מרשותו, וכשם שמותר לו, לגבי שוורים, לשמוט את שלו, אבל לא לדחוף את של חברו בשוורים, וכן בבהמות הותר למהלכת להלך ע"ג רבוצה אבל לא לבעוט בה [ב"ק

כ"ד ע"ב]. ולא שייך כאן, 'כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור', דבאדם לא אומרים כן [תוס' ב"ק כ"ז ע"ב ד"ה אמאי].

אמנם אע"פ שאינו רשאי להמית בהמות בבעלות פלוני, עדיין צריך לשאול מדוע אסור לו לעשות בשלו את אשר חפץ, הלא את הרעל הוא שם ברשותו?

ה. האם אדם רשאי לפזר רעל בתוך שלו?

לכאורה אדם רשאי לעשות בשלו ככל העולה על רוחו, וכשם שאם רצה לחפור בחצרו בורות — רשאי, כן רשאי לפזר רעל. אבל יש לחלק בין רעל לבורות, ברעל כוונתו להזיק לאחרים ואפילו ברשותו אסור לו להזיק לאחרים, אבל בורות אינם ע"מ להזיק. ואמנם הוא מפזר רעל כדי להציל עצמו מהזיק, אולם ההיתר להציל עצמו מהזיק ע"י היזק לחברו הוא מדין עביד איניש דינא לנפשיה, וא"כ בכל מקום שיכול להציל את שלו שלא ע"י היזק אסור לו להזיק.

פיזור רעל לשם המתת בעלי חיים מזיקים מותר לגבי בעלי חיים ללא בעלים, אך אסור לגבי רכוש אחרים שהוא יכול למנוע היזקו בדרכים אחרות.

עוד נראה לענ"ד, שאסור לאדם לעשות ע"י ממונו פעולות שאסורות עליו בגופו. ואמנם לעתים ע"י ממונו הוא פטור משום גרמא, אבל אין בכך היתר להזיק ולעתים אף חייב בדיני שמים. וכשם שאסור לו להמית בידיים את בהמתו של חברו שנכנסה לרשותו, שהרי יכול למנוע הזיקה בדרך אחרת, כן אסור לו להמית ע"י ממונו ובגרמתו.

ואף אם כדי לשמור ממונו עושה פעולות יתירות להרתעה וכד', במידה ואותה הרתעה גרמה לנזק יותר מן הנצרך לו להציל את עצמו וממונו הוא חייב בתשלומים. ודומה הדבר לכל המקלקלין ברשות והזיקו - חייבים [ב"ק ל' ע"א].

ועדיין צריך לי עיון, האם התראה מראש תועיל כדי לפטור אותו. ונראה שאולי לגבי אנשים גדולים שיכולים לקרוא ולשמוע ולהזהר הרי זה כמכסה את בורו, או כמזהיר את ההולך אחריו אחרי נפילת אונס שנפטר מתשלומים. אולם לגבי ילדים קטנים או בעלי חיים מה יועיל שלט? ועדיין השאלה עומדת לגבי אזהרת בעליהם של בעלי החיים או הורי ילדים.

ו. חיוב תשלומים על הרעלת בהמות אחרים בחצרו

לגבי חיוב תשלומים נראה שהמרעיל פטור מדיני אדם ולכל היותר חייב בדיני שמים. מפני הנאמר [ב"ק מ"ז ע"ב, נ"ו ע"א]: "הנותן סם המות בפני בהמת חברו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים". וכן מבואר [שם מ"ז ע"ב]: 'הכניס שורו לחצר בעה"ב שלא ברשות ואכל חטין והתריז ומת פטור'.

ויש צד לומר שכיוון שהניח את הרעל בחצרו פטור אף מדיני שמים. שהרי לגבי מכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית. נאמר בגמרא: 'אמר רב לא שנו אלא שהוחלקה בהן אבל אכלה פטור, מאי טעמא הוה לה שלא תאכל'. וכתב על כך בנמוקי יוסף: 'כיון שבמתכוין מביאה עליה דבר המזיקה, אין ראוי זה להתחייב בכך. ובברייתא תניא נמי הכי דאפילו הנותן סם המות לפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם, ואע"פ שממיתה לגמרי ומטעמא דרב'. ונראה ק"ו מן המקרה שאכלתן בהמתו של בעה"ב, שכאן אינו נותן לפניו והוה לה שלא תכנס ושלא תאכל.

אמנם מהמאירי [מ"ז ע"ב] משמע שעל אף שנכנסה שלא ברשות ועל אף שהיה לה שלא תאכל, בכ"ז עצם כוונתו להזיק לבהמה מחייב אותו בדיני שמים. ז"ל: 'לפי מה שבארנו במשנה הנותן פירות לפני בהמת חברו ואכלה מהם עד שהזקה באכילתה פטור מדיני אדם. ומ"מ כל שמתכוין לכך בדיני שמים חייב, וכן הנותן סם המות של בהמה לפני בהמה אע"פ שאין דרכה שתאכל ואכלתן פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים'.

ובשולי הדברים, נראה להוסיף שרשאים הקהל באותו יישוב לקבוע עונש על מי שאינו שומר על בהמותיו וחיותיו, או להתיר פיזור רעל כתקנת קהל מקומית כאמור [בבא בתרא ח' ע"ב]: 'ורשאין בני העיר. ולהסיע על קיצתן'. וברש"י: 'לקנוס את העובר על קיצת דבריהם להסיעם מדת דין תורה'. ובמידה שיש להם רב ביישוב צריך הקנס להיות על-פי דעתו. וכן נפסק בשו"ע [חו"מ רל"א כ"ז, כ"ח].

ואחר מו"מ עם כמה ת"ח הפנה אותי הרב עמיחי לתשובת המהרש"ם [ח"ד סי' ק"מ] שנשאל כשאלה שלנו וסיים:

ואם כי לכאורה יפה העיר רו"מ שיש לחלק בין היכי דמזיק שור של חבירו בידיים ובין היכי דעושה רק בשלו ושל חבירו ניזוק ממילא דאדם עושה בתוך שלו מה שירצה, מ"מ לפי טעמו של החו"י שחילק משום דבהמתו מזיקו שלא ברצון בעה"ב משמע דאין חילוק, הגם די"ל דנידון החו"י שאני דהוא מייירי בדעביד בדחבריה אי אמרינן עביד איניש דינא לנפשיה, משא"כ בנ"ד שהוא עושה בשלו וברשותו וכמ"ש רו"מ בצירוף טעמים הנ"ל אין בידי להקל כיון דאפשר בע"א.

[וברוך שכיוונתי לדעתו הרמה].

סיכום

- א. חייב אדם לשמור חיות ובהמות שברשותו, ואם הזיקו חייב בנזקיהן.
- ב. מותר לפזר רעל נגד בע"ח ללא בעלים המזיקים.
- ג. אסור לאדם להמית בע"ח של אחרים על אף שהם מזיקים לו.

- ד. אסור לאדם לפזר רעל בחצרו כדי להמית בהמות וחיות של אחרים.
- ה. התראה צריכה להיות בפני עדים.
- ו. אין חיוב בידי אדם של תשלום ממון על המרעיל (ואולי גם לא בידי שמים).
- ז. רשאי הקהל לקנוס ולהתיר פיזור רעל לשם הרעלת חיות שנכנסו לרשות אחרים.

בשולי הדברים

מו"ר הרה"ג זלמן נחמיה גולדברג השיג בחוברת 'צהר ט' על מאמר זה (בכמה שינויים והוספות) שהתפרסם בחוברת 'צהר ז'. ותורף דבריו שכשם שמותר להכות את הבא לגנוב את מימיו, מותר לערב חומרי הדברה במימיו, כדי שהגונבם ייענש. ואע"פ שקוטנו עבה ממותני, בכ"ז לענ"ד הדבר אסור מדין עשיית דין לעצמו. ואסביר את דברי ביתר ביאור.

הכנסת חומרי הדברה אינה השקאה רגילה. להיפך, מטרתה היא להמית את הנזקק להם, צומח וחי. בעל המים המכניס את חומרי ההדברה הרעילים הללו למים משיג שתי מטרות: 1. רכושו של חברו ינזק. 2. מניעת מקרי גניבת המים הבאים.

מטרה אחת הוא אינו משיג: הצלת מימיו הנגנבים עתה. ולהיפך, הוא משחיתם בידיים בבחינת: 'גם לי גם לך לא יהיה'.

עשיית דין לעצמו אינה מתירה, לענ"ד, את האמור במו"ק [ט"ז ע"א]: 'ומנלן דנצינן ולייטינן ומחינן ותלשינן שיער ומשבעינן. ומנלן דכפתינן ואסרינן ועבדינן הרדפה'. ופסק כן הרמב"ם בהל' סנהדרין [פכ"ד ה"ד-י'] שענישות אלו מסמכויות בי"ד הם. ואע"פ שהעושה דין לעצמו מותר לעשות דין אף שלא במקום פסידא. דינים אלה אינם דינים רגילים, אלא ענישה לשם עשיית סייג לתורה כמבואר בגמ' ביבמות וסנהדרין בכס"מ על אתר. ואע"פ שהמהרי"ק [שורש קס"א] כתב: 'דהא לא מיקרי עביד דינא לנפשיה אלא היכא שעושה מעשה כעין דיין לגבות ממון בשביל ממון אחר, או להכות את חברו או להפסידו עד שישלם הממון בכה"ג שייך למימר דינא לנפשיה'. וקצת משמע מדבריו שאף ענישה מותרת, אולם גם הוא התנה זאת עד שישלם ממון, היינו הענישה אינה לשם ענישה, אלא לשם הוצאת ממון המגיע לו.

וע"כ נ"ל כי התנאי העולה מכל מקרי עשיית דין לעצמו, הוא הצלת ממון הנגזל במעשהו עתה. וכן דברי המאירי [ב"ק כ"ז ע"ב]: 'הא כל שעבר האונס כגון שכבר גזלו או גנב לו. אינו בדין זה. לא אמרוה אלא בעוד שהוא אונסו'. וכ"נ מדברי כנה"ג [הגה"ט סי' ד' אות ג'] מדברי הראנ"ח: 'דוקא להכותו אבל לא להרפו ולגדפו, וכ"ש להוציא עליו שמץ פסול לקרותו ממזר אם אינו מציל את שלו ע"י כך'. וכ"כ הגרא"ה קוק בבאר אליהו [סי' ד' אות ג']: 'נראה דאפילו להזיק את ממון איננו יכול אם היה יכול להציל בענין אחר, אפי' בדאיכא פסידא'.

אם נשוב למקרה דילן, בהנחת הרעל הוא אינו מציל את מימיו הנגזלים עתה, אלא מונע את הנזק בעתיד. וע"כ כרגע פעולתו היא ענישה, ואולי הצלת מימיו בעתיד. וענישה על מנת שפלוני לא יזיק בעתיד לא הותרה אלא לבי"ד ובקנס או בהוראת שעה וכד', אבל לא ליחיד ואפילו במקום הפסד. וכי משום שהלה מזיקו מותר לגרום לו נזק?! ומה ההבדל בין שימת רעל לקציצת נטיעותיו של חבירו או הריגת בהמותיו?! והרי ההכאה של השואב ללא רשות היתה על מנת שיפסיק את שאיבתו עתה, אבל לא על שאיבותיו בעבר ולא על שאיבותיו בעתיד. ואף עצתו של הגרז"נ גולדברג לשים מעט רעל אינה מקבילה כלל לשמיטת השור העליון והצלת שורו, או מעבר ללא שבירת חביותיו של חברו הממלאות את חצרו, שהלא סו"ס אין במעשה עתה שום הצלה. וע"כ נראה לי שאסור לשים רעל במימיו, כדי שימותו גידוליו של השואב הגזלן המושקים באיסור.

הוספה בעניין סמכות הציבור לתקנות בענייני נזיקין ותשלומים

במסכת בבא קמא [עט ע"ב] מובאת משנה שכולה איסורים על גידול בע"ח או גידולם בתנאים מסוימים.

מתני'. אין מגדלין בהמה דקה בא"י, אבל מגדלין בסוריא ובמדברות של ארץ ישראל. אין מגדלין תרנגולין בירושלים — מפני הקדשים, ולא כהנים בארץ ישראל — מפני הטהרות. אין מגדלין חזירין בכל מקום. לא יגדל אדם את הכלב — אלא אם כן היה קשור בשלשלת. אין פורסין נישובים ליונים — אלא אם כן היה רחוק מן הישוב ל' ריס.

גמ'. ת"ר: אין מגדלין בהמה דקה בא"י, אבל מגדלין בחורשין שבארץ ישראל, בסוריא — אפילו בישוב, ואין צריך לומר בחוצה לארץ. תניא אידך: אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל, אבל מגדלין במדבר שביהודה ובמדבר שבספר עכו. ואף על פי שאמרו אין מגדלין בהמה דקה, אבל מגדלין בהמה גסה, לפי שאין גוזרין גזרה על הצבור — אלא אם כן רוב צבור יכולין לעמוד בה.

ומסיום הפיסקא נלמד שכל הלכות אלו הן גזירות שנגזרו על אף שהנזק עדיין אינו בעין אלא אך עתיד לבוא.

אולם עדיין צריך להוכיח שניתן לקנוס על העובר על הגזירה. ונראה שהדבר ניתן להילמד מהסוגיא בבבא בתרא [ח' ע"ב]: "ורשאין בני העיר להתנות על המדות ועל השערים, ועל שכר פועלים, ולהסיע על קיצתן". וברש"י: 'לקנוס את העובר על קיצת דבריהם להסיעם מדת דין תורה'. וכן הטור חושן משפט [סימן רל"א]:

וכ"פ בשו"ע סוף סי' רל"א ובנושאי כליו. ובבאר היטב הביא משו"ת מהריב"ל [ח"א סי' קט"ו] ומהמבי"ט [ח"א סי' רל"ז] שלסלק סכנה יכולים הרוב לכוף את המיעוט.

ונראה שאף לקנוס הן מטעם הדין — הפקר בית דין, והן מצד הסברא — כדי שגזירתם תעמוד.

וע"כ נראה שאם תושבי יישוב בהסכמת רב היישוב גזרו שלא לגדל כלבים ללא שרשרת והמגדל אחראי לנזקיו, והמזיק לכלב פטור — תקנתם תקנה. וכן אם ישנן תקנות תברואה האוסרות או מסייגות גידול בע"ח מסויימים — תקנתם תקנה כיוון שנקבעה במועצה המקומית המייצגת את כל התושבים (ואף תקנות אלו, אילו זכינו לכך, היו מדעת חכם ומנהיג בתורה שנתמנה על הציבור). וכן נראה משו"ע יו"ד [רכ"ח כ"ח, כ"ט ועוד].